

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ МОЛОКОПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ ЖИТОМИРЩИНИ

Трансформації в сучасній економіці України здійснюються в напрямі євроінтеграції, що передбачає перехід до структурно-інноваційного розвитку продуктових підкомплексів, в т.ч. і молокопродуктового. В руслі даної стратегії автором ключова роль відведена необхідності державної підтримки молокопереробних підприємств Житомирської області.

Актуальність проблеми. В сучасних ринкових умовах відбувається посилення інноваційного чинника в конкурентній боротьбі. Світова практика високо розвинутих країн світу засвідчує, що виробники харчових продуктів нині змушені значно скорочувати терміни розробки нових виробів, аби захистити свою частку ринку, задовольнити мінливі запити споживачів, адже вони стають дедалі розбірливішими й вимогливішими до якості продуктів харчування. За часів командно-адміністративної системи окрім двох академічних вищих навчальних закладів, зокрема Київського та Одеського інститутів (у подальшому — університету та академії) харчової промисловості, наукове забезпечення перспективи розвитку молочної індустрії здійснювали 9 галузевих науково-дослідних та п'ять — проектно-конструкторських інститутів, які мали досить високий авторитет як у цілому по країні, так і за її межами. Науковий супровід був важливою складовою механізму розвитку молочної промисловості, і таким самим, на наш погляд, а також спираючись на досвід країн з розвинутою ринковою економікою, він має бути й сьогодні. На жаль, через скорочення фінансування галузевих наукових розробок більшість науково-дослідних і проектно-конструкторських інститутів харчової та переробної промисловості перебувають на межі виживання.

Стан вивчення проблеми. Сучасний стан питання аналізується у ряді наукових робіт. Академік УААН Саблук П.Т. наголошує на необхідності державної підтримки інноваційної діяльності підприємств АПК [9]. Сичевський М.П. визначає перспективні форми наукової та інноваційної діяльності підприємств харчової та переробної промисловості [7]. Зимовець В. Н. та Ільчук М.М. пропонують заходи щодо виробництва молочної продукції, відповідно до стандартів країн ЄС [2, 3]. Шевельова С.О. знайомить з державною політикою розвинутих країн світу щодо розвитку молочної промисловості [10]. Крисанов Д.Ф. обґрунтовує інвестиційну привабливість підприємств харчової промисловості [4]. Зазначені пропозиції розкривають підходи розвитку молокопереробної галузі в національному масштабі, актуальним є вивчення даної проблеми на регіональному рівні.

Мета дослідження — проаналізувати розвиток інноваційної діяльності переробних підприємств молочної підкомплексу та визначити напрями підвищення їх інноваційної активності. Для досягнення поставленої мети передбачається вирішити такі завдання:

1. Вивчити сучасний стан виробництва молочної продукції в Житомирському регіоні;
2. Дослідити рівень і динаміку фінансування інноваційної діяльності молокопереробних підприємств;
3. Розробити основні напрями і перспективи підвищення інноваційної активності

молочних підприємств переробної галузі досліджуваного регіону.

Предметом дослідження є теоретичні і практичні основи вирішення проблеми розвитку інноваційних процесів в молокопродуктовому підкомплексі.

Об'єктом дослідження є процес інноваційної діяльності молокопереробних підприємств регіону, детальний аналіз обсягу інноваційних витрат, джерел фінансування інноваційної діяльності даної галузі та обсягів реалізованої інноваційної молочної продукції проведено на матеріалах підприємств молокопродуктового підкомплексу даного регіону. В ході дослідження були використані такі методи: аналізу і синтезу при вивченні показників виробництва молочної продукції, монографічний при дослідженні загального стану розвитку молокопереробних підприємств регіону, розрахунково-конструктивний – під час визначення зведених та середніх показників обсягів фінансування інноваційної діяльності даної галузі.

Результати досліджень. В молокопереробній підгалузі Житомирської області в 1998 р. спад виробництва в цілому зупинився, і вперше відмічено приріст до попереднього року – на 2,1%. За результатами звітності у 2006 р. підприємства даної галузі залишаються лідерами по виробництву масла вершкового, плавлених сирів та морозива в Україні, питома вага яких у загальнодержавному виробництві відповідно складає 8,4, 23,6 та 15,7%. Промисловиками області у 2006 р. вироблено 8772 т вершкового масла, 16717 т жирних сирів, 18861 т морозива і харчового льоду (табл. 1). У зв'язку з відмовою Росії від української молочної продукції у 2006 р. порівняно з попереднім 2005 р. спостерігається різке зменшення виробництва продукції, яка вироблялася на експорт – вершкового масла на 0,9% та жирних сирів на 29,1%, що вплинуло на загальне зменшення обсягу валової продукції в середньому по всіх її видах на 8,6%.

Таблиця 1

Виробництво основних видів молочної продукції на молокопереробних підприємствах Житомирської області, т

Продукція	2000 р.	2004 р.	2005 р.	2006 р.	У % до загальнодержавного рівня
Масло вершкове	10741	8748	8854	8772	8,4
Сири жирні	1583	16790	23553	16717	7,7
в т.ч. сири плавлені	1084	12621	14850	11814	23,6
Продукція з незбираного молока					
в т.ч. в натуральній вазі молоко оброблене рідке	3068	6311	4818	5722	0,7
кисломолочна продукція	885	8919	12506	13803	2,6
морозиво і харчовий лід	12690	14029	15114	18861	15,7
Консерви молочні, т	11088	4495	6160	7238	7,2

Джерело: [8, с.88-89]

Проте вітчизняні молочники продовжують задовольняти попит українського споживача молоком, кисломолочною продукцією та молочними консервами, індекси обсягів виробництва яких у 2006 р. до попереднього року становлять відповідно 1,1876, 1,1037 та 1,1751.

Динаміка структури виробництва молокопродукції молокопереробними підприємствами Житомирщини свідчить про різке збільшення виробництва продукції з

незбираного молока. Так, кисломолочної продукції в середньому за період 2000-2006 рр. вироблено в 15,6 разів більше, молока питного – на 86,5%; морозива та харчового льоду – на 48,6% більше. Таке зростання обсягів виробництва незбираної молочної продукції пов'язано в першу чергу з розвитком асортиментної політики молокопереробних заводів, а саме з введенням в дію ліній по виробництву нових видів продукції, як біо-кефір, біо-ряжанка, біо-йогурти з різноманітними фруктовими наповнювачами, харчовий лід, дитячі глазуровані сирки, творожні десерти та ін.

Зміни в попиті споживачів диктують виробникам нові вимоги стосовно продуктів харчування, що вимагає від останніх впровадження новітніх технологій, розробки нових видів продукції та вдосконалення її наявних видів. Відповідно до Закону України «Про інноваційну діяльність» інноваційно-активним підприємством слід вважати таке підприємство, де розробляються та впроваджуються нові види продукції або ж вдосконалюються наявні продукти, вдосконалюються технологічні процеси, що призводить до збільшення економічного ефекту від даного виробництва.

Аналіз динаміки інноваційно-активних підприємств молочної галузі Житомирщини за 2000-2006 рр. свідчить про різке зменшення, починаючи з 2004 р., кількості підприємств, які впроваджували інновації (табл. 2). Якщо у 2000 р. 5 із 22 промислових підприємств даної галузі впроваджували інновації, тобто питома вага інноваційно-активних підприємств склала 22,7%, то у 2004 р. – 4 із 20; у 2005 р. – 4 із 18, або 22,2%; у 2006 р. – 2 із 17, що складає 11,8%. Інноваційна діяльність підприємств направлена на створення, освоєння і просування на ринок продуктових, технологічних та організаційно-управлінських нововведень та характеризує стратегічну поведінку виробництва у ринковому середовищі, його готовність до додаткового інноваційного ризику та витрат, спрямованих на науково-технічний розвиток.

Таблиця 2

Кількість інноваційно-активних молокопереробних підприємств регіону

Показник	2000 р.	2004 р.	2005 р.	2006 р.	% до загальної кількості 2006 р.
Кількість всього, од.	5	4	4	2	11,8
у тому числі:					
впроваджували нові технологічні процеси	1	3	1	1	5,9
з них маловідходні, ресурсозберігаючі та безвідходні	1	1	1	1	5,9
освоювали виробництво нових видів продукції	3	1	1	1	5,9
реалізовували інноваційну продукцію	5	4	3	2	11,8

Джерело: розраховано за даними відділу промисловості Головного управління статистики в Житомирській області

В таблиці 3 проаналізовано структуру інноваційних витрат у молокопереробній промисловості області та з'ясовано, що основна частина коштів використана на придбання машин, обладнання, установок, інших основних засобів та капітальні витрати, пов'язані з упровадженням інновацій (25,6%) та на просування виробленої продукції за допомогою роботи маркетингової служби та реклами (58,7%).

Загальний обсяг інноваційних витрат у молочній промисловості області

Показник	2000 р.	2004 р.	2005 р.	2006 р.	Питома вага кожного напрямку у 2006 р., %
Всього, тис. грн.	10801,0	4499,0	1680,0	22,3	100,0
у тому числі:					
придбання машин, обладнання, установок, інших основних засобів та капітальні витрати, пов'язані з упровадженням інновацій	9854,0	3705,2	1191,0	5,7	25,6
маркетинг, реклама	112,0	780,6	484,0	13,1	58,7
технологічна підготовка виробництва	754,0	1,2	-	1,5	6,7
Інші	81,0	12,0	5,0	2,0	9,0

Джерело: розраховано за даними відділу промисловості Головного управління статистики в Житомирській області

В регіоні на даний момент немає молочних підприємств, які б займалися дослідженнями і розробкою нових продуктів, виробничим проектуванням та придбанням нових технологій. Ці факти говорять про те, що тільки крупні найпотужніші підприємства в країні можуть собі дозволити залучати підготовлених фахівців з впровадження новітніх технологій у молочній промисловості, здійснювати маркетингову роботу та рекламу для просування власної продукції на ринку та займатися розробкою нових видів продукції. Для середніх та малих підприємств галузі така діяльність залишається неможливою через величезні додаткові витрати, з якими вона пов'язана. В цілому по області дослідження динаміки обсягів фінансування інноваційної діяльності молокопереробних підприємств свідчить про різке зменшення інноваційних величини витрат. Так, якщо у 2000 р. дана стаття витрат склала 10801,0 тис. грн., то у 2005 р. 1680,0 тис. грн., у 2006 р. – лише 22,3 тис. грн., тобто у 484 рази менше по відношенню до базисного 2000 р.

При дослідженні розподілу обсягів фінансування інноваційної діяльності молочної галузі за джерелами фінансування виявлено, що основним джерелом даної діяльності є власні кошти підприємств (табл. 4). Якщо, у 2004 р. з 4499,0 тис. грн. даний напрям фінансування складав 27,8%, у 2005 р. з 1680 тис. грн. – 41,4%, то у 2006 р. з 22,3 тис. грн. – усі 100%.

Інноваційна діяльність не підтримується державним бюджетом та місцевими бюджетами, не приймають участь у впровадженні новітніх технологій й кошти інвесторів. Таким чином, діючий у більшості розвинутих країн світу механізм державної підтримки наукової та інноваційної діяльності в регіоні практично відсутній та потребує негайного вирішення.

Ми переконані, що держава на ділі повинна визначати науково-технічну та інноваційну діяльність пріоритетною та визначальною складовою економічного зростання. Водночас слід зауважити, що стратегія та механізм державної підтримки науки в нашій країні лише формується. І тому заходи щодо стимулювання науково-технічного прогресу та інноваційної діяльності в харчовій промисловості в першу чергу мають передбачати підготовку нормативно-правових документів, які визначатимуть державну політику в даному напрямі, забезпечення законодавчо встановлених нормативів бюджетного фінансування науки й науково-технічного прогресу, прискорення розробки заходів, які стимулюють науково-

технічну та інноваційну діяльність, що сприяють використанню науково-технічних досягнень і забезпечують на їх основі виробництво нових видів конкурентоспроможної молочної продукції.

Таблиця 4

Розподіл обсягу фінансування інноваційної діяльності в молокопереробній промисловості регіону

Показник	2000 р.	2004 р.	2005 р.	2006 р.	Питома вага кожного джерела у 2006 р., %
Всього, тис. грн.	10801,0	4499,0	1680,0	22,3	100,0
у тому числі за рахунок:					
держбюджету	-	-	-	-	-
місцевих бюджетів	-	-	-	-	-
власних коштів	10801,0	1249,8	697,0	22,3	100,0
коштів інвесторів	-	-	-	-	-
вітчизняних	-	-	983,0	-	-
іноземних держав	-	-	-	-	-
інших джерел	-	3249,2	-	-	-

Джерело: розраховано за даними відділу промисловості Головного управління статистики в Житомирській області

В умовах вступу України до СОТ потрібно визначити пріоритетні завдання науково-технічної та інноваційної державної підтримки молочної галузі. Слід, перш за все, забезпечити реалізацію стратегічного планування державних, регіональних, науково-технічних та інноваційних програм, здійснювати підтримку наукових розробок, фінансування проектів малого та середнього бізнесу, сприяти розвитку наукової та інноваційної інфраструктури, інформаційному та кадровому забезпеченню науково-технічної та інноваційної діяльності, захищати вітчизняних виробників інноваційних молочних продуктів від недобросовісної конкуренції на зовнішньому і внутрішньому ринках та охороняти інтелектуальну власність.

Висновки та пропозиції. Вплив наукових відкриттів та винаходів на рівень техніки й технологій, взагалі на перспективу розвитку молокопереробної промисловості є дуже важливим. В сучасних умовах господарювання без впровадження передових досягнень науки і техніки у виробництво продовольства неможливо забезпечити продовольчу безпеку, підвищувати життєвий рівень населення, нарощувати економічний потенціал країни. Очевидно, що стабільно сильні позиції на ринку можуть забезпечити для себе лише ті підприємства, котрі націлюють свої інвестиції на виробництво наукоємких видів продукції, що передбачає застосування найновіших досягнень техніки й технологій.

Інноваційна підтримка молочної галузі обов'язково має включати маркетингові дослідження ринків збуту, формування попиту на нові види продукції, пошук та створення інформації щодо конкурентного середовища, пошук партнерів для впровадження та фінансування інноваційних проектів.

Список використаних джерел

1. Бидик А.Г. Основні методичні аспекти інноваційних інвестицій // Економіка АПК. – 2007. – №4. – С. 68-71.
2. Зимовець В.Н., Ільчук М.М. Економічне регулювання молочного виробництва в країнах Європейського Союзу // Економіка АПК. – 2001. - №6. – С.124-128.
3. Ільчук М.М. Ефективне функціонування молокопродуктового підкомплексу України.

- К.: Нічлава, 2004. – 312 с.

4. Крисанов Д.Ф. Економіко-екологічні проблеми харчової промисловості України / Відп. ред. В.М.Трегобчук – К : Ін-т економіки НАН України, 2000. – 247 с.

5. Мостенська Т.Л. Економічний механізм функціонування молочної промисловості України. – К.: УДУХТ, 2001. – 328 с.

6. Силантьєва Н., Маринченко Л. Інноваційна активність підприємств // Харчова та переробна промисловість. – 2007. – №7. – С. 4-7.

7. Сичевський М.П. Удосконалення організаційно-економічного механізму розвитку харчової промисловості України. К.: «Науковий світ». – 2004. – 374 с.

8. Статистичний щорічник Житомирської області за 2006 р.: Стат. бюл. – Житомир, 2007. – 450 с.

9. Формування та функціонування ринку агропромислової продукції: Практич. посіб. / За ред. П.Т.Саблука.- К.: ІАЕ , 2000.- 556 с.

10. Шевельова С.О. Світовий досвід ефективного ведення молочного господарства // Економіка АПК. – 2001. - №3. – С. 121-125.